

Pia Brânzeu, *Bodysong*, cu șapte desene de Andrei Medinski, postfață Adriana Babeți, Timișoara, Editura Fundației Interart Triade, Brumar, 2010

În siajul volumelor lui Michel Foucault (*Istoria sexualității*) și B. S. Turner (*Corpul și societatea*), au apărut în ultimele decenii destule cărți despre corp și/sau intimitate. Încă de la Turner și Foucault, opoziția clasică dintre trup și suflet a fost înlocuită de o perspectivă eterogenă și volatilă. Volatilă poate fi și cartea Piei Brânzeu, dacă o privim pieziș, strict prin construcția ei fragmentară. Gânduri despre corp(uri), sub forma unor insule meditative-interogative – acesta este conținutul unui *Bodysong* concentrat în segmente atent delimitate, care nu rabdă parada teatrală, dar îngăduie pigmentul incitant ce însoțește cotitura gândului ori a emoției.

Un gând, o emoție, o întâmplare, legate într-un fel sau altul de corp, sunt degustate prin papilele culturii și privite printr-un cristalin mereu sensibil la similitudini, înrudiri și consonanțe. Detaliile corporale ale vieții și corpurile din literatură sau arte plastice sunt adulmecate și fixate printr-un proces firesc de sublimare culturală, în care sensibilitatea și intelectul nasc la tot pasul distincții și convergențe, descoperă filiații, desprind nuanțe. Corpul unic și clonele, corpurile virtuale și corpul literelor, ochiul, inima, glezna, clavicula sau un deget întins devin puncte de plecare pentru mici călătorii de-a lungul și de-a latul lumii și al artelor. Din India până în Mexic, din China până în Spania și de la literatură până la arta tatuajelor ori a chirurgiei plastice, structura analitică a Piei Brânzeu descoperă cu ușurință țesătura analogiilor și a corespondențelor: niciun segment al vieții nu e trăit în starea lui nudă, nu e asumat, nemijlocit, în natura lui felliniană. Întotdeauna împletită cu fire literare, fărâma de realitate e văzută într-o altă ordine decât cea obișnuită – în zona în care viața și cultura interferează printr-o dublă mișcare, ce face ca plonjarea într-un act cultural să fie impulsionată de experiența trăită iar viața să fie respirată prin filtrul dens al rafinării livrești. Or, această simultaneitate firească a existenței este preluată de partitura *Bodysong*-ului și reflectată prin neașteptate conversii. Demersul logic virează spre creionarea unui episod liric, un gând își schimbă imprevizibil direcția, relațiile se convertesc în stări - toate menite nu numai a evoca, din unghiuri diferite, tema, dar și a repune în discuție amprenta personală a ființei, amenințată de o lume supusă tot mai mult uniformizării.

Când scrie despre cioplirea chirurgicală, mutilantă, a propriului trup, la care a recurs o artistă franceză, când privește corpurile chinuite pictate de Frida Kahlo ori dansul miraculos al balerinilor cu trupuri ciuntite, Pia Brânzeu are în primul rând o reacție intelectuală care, pe parcursul comentariului, cotește spre emoție. Relația inteligibilă e, în cazul *Bodysong*-ului, o matriță pe care se așază gustul estetic și tresărirea afectivă autentică. În comentarii libere, urzite în jurul unei intuiții inițiale, autoarea șerpuiește printre lamele otrăvite ale unor teme delicate. Atinge o problemă, o nuanțează astfel încât să îi pună în lumină tonuri până atunci umbrite și lasă cititorul liber să gândească el însuși, să aibă, la rândul lui, o reacție afectivă, să tresară la zvâcnetul unei apropieri posibile și să continue el însuși – de ce nu? – călătoria prin și printre corpuri. Corpuri reale, din carne și sânge, corpuri ivite din cerneală (Ulise, „primul erou al cărui corp a fost literalmente «citit»”, Don Quijote, Don Juan, Macbeth,

Falstaff, Prospero și Molly Bloom), corpuri suferinde, contorsionate, mutilate, tatuate, desenate, corpuri dezgolite sau îmbrăcate, țâșnesc ca dintr-o pastă indistinctă, prind contur și se deschid, în același timp, spre bucurie și chin. Minte și suflet există în corp, spiritul există ca spirit întrupat iar în această întrupare valurile ideilor și ale stărilor se adună ca o lance în propriul ei vârf.

Natură înzestrată cu fibră entuziast-analitică, Pia Brînzeu are un metabolism în care nu (mai?) încap substanța dereglării lăuntrice. Ceea ce nu înseamnă că n-ar simți tremurul contrarierii sau gustul searbăd al descumpănirii, numai că acestea nu conduc la răzvrățiri paroxistice, ci rămân contrapunctul unui echilibru interior greu de distrus, poate și pentru că nu a fost ușor de obținut. Cândva, a existat probabil o răscolire traumatică, o suferință sau o exasperare în urma căreia lucrurile au început să fie văzute altfel iar zbuciumul a fost înlocuit de seninătate. Împăcarea cu propriul trup, în reunirea lui cu sufletul și cu mintea, vine ca un corolar la axioma întreitei bucurii - a iubirii, credinței și artei. Iar vulnerabilitatea care transpare câteodată din *Body song*, îmbrăcând interogații grave, nu provine din clătinarea celei care ordonează corpul literelor pe hârtie, ci din conștiința precarității constitutive a omului.

Există o disproporție stupefiantă între granițele unui biet trup și anvergura gândurilor pe care le-a trezit de-a lungul vremii. Se remarcă însă, în *Body song*, o fericită proporție între miezul cărții și admirabilul ei corp de hârtie și cerneală, a cărui descoperire tactil-vizuală descătușează o sevă estetică specifică, nu generică.

Grațîela Benga-Țuțuianu

O nouă rază de lumină în cunoașterea istoriei relațiilor româno-sârbe

În prestigioasa colecție istoriografică *Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica*, sub îngrijirea Editurii Mirton, Timișoara, 2010, a apărut lucrarea „Relații politico-diplomatice ale României cu Serbia, în perioada 1903-1914”, aparținând profesorului timișorean Miodrag Ciurușchin.

Această carte reprezintă prima parte a tezei de doctorat susținută de autor la Universitatea de Vest din Timișoara, în septembrie 2009, fiind rodul unei riguroase munci de cercetare desfășurată de domnul Miodrag Ciurușchin, în perioada 2003-2009.

Cuprinzând 394 de pagini, structurate în patru capitole și 21 de subcapitole, lucrarea își propune să întregască imaginea raporturilor între România și Serbia în perioada cuprinsă între 29 mai/ 11 iunie 1903 și 15/ 28 iulie 1914, identificând o multitudine de aspecte politico-diplomatice, militare, economice și culturale, pe care istoriografia de până acum nu le-a acordat atenția cuvenită. Pentru atingerea acestui scop, autorul a consultat variate surse documentare, aflate în bibliotecile și fondurile arhivistice din România și Serbia. În urma acestei strădanii de cercetare, lucrarea introduce în circuitul științific românesc documente inedite și edite din arhivele sârbe, articole, studii și lucrări ale istoricilor sârbi și croați, în care sunt cuprinse și informații privind relațiile României cu Serbia.

Capitolul I, intitulat *Relații de bună vecinătate*, surprinde relațiile României cu Serbia de la lovitură de stat de la Belgrad, din noaptea de 28-29 mai/ 11-12 iunie 1903, până la izbucnirea primului război balcanic, la 6/18 octombrie 1912. Relațiile de bună vecinătate între cele două state, de altfel tradiționale, sunt încadrate în contextul internațional al vremii, în care Germania și Austro-Ungaria se profilează, în opinia autorului, în principalul pericol pentru pacea lumii.

Lovitura de stat care a dus la înlăturarea dinastiei Obrenović și înlocuirea ei pe tronul Serbiei cu dinastia Karađorđevići, a fost un eveniment cu profunde urmări pentru

evoluția relațiilor româno-sârbe. Regele României, Carol I, clasa politică, opinia publică românească au condamnat aspru regicidul, la București existând temerea că ea fusese organizată cu sprijinul Rusiei. În curând însă, România a înțeles că înlăturarea vechii dinastii a fost necesară. Prin lichidarea dominației unei minorități, sprijinite de rege și armată și deschiderea spre regimul parlamentar, lovitura de stat a pus capăt unei perioade de instabilitate politică și nesiguranță în Serbia. La încoronarea regelui Petru, în septembrie 1904, regele Carol I a fost reprezentat printr-un trimis special, dându-se astfel un semnal pentru restabilirea vechilor relații de amicitie între cele două Case Regale.

Poziții nu identice, dar asemănătoare au manifestat guvernele român și sârb în problema macedoneană, ambele țări urmărind protejarea minorităților lor din acea regiune. Față de diferendul româno-grec, dintre anii 1905-1911, legat de nerecunoașterea drepturilor aromânilor, diplomația sârbă a adoptat o atitudine de neutralitate binevoitoare față de România, deoarece această poziție reprezenta un „mijloc de presiune asupra Bulgariei”. De-a lungul conflictului româno-grec, Serbia, încă izolată pe plan politic, interesată în a avea relații bune cu ambele țări, s-a menținut totuși în rezervă.

Tendința Bulgariei de a dobândi hegemonia în Balcani, prin realizarea Bulgariei Mari, avea să devină, în curând, un important motiv de apropiere româno-sârbă.

Capitolul al II-lea, *Relațiile României cu Serbia în cursul crizei bosniace*, abordează un moment dramatic din istoria sud-estului european, de la începutul secolului al XX-lea, în care s-a implicat și diplomația românească. Vestea că la Viena împăratul Franz Iosif a proclamat, la 23 septembrie/ 6 octombrie 1908, anexarea Bosniei și Herțegovinei la Austro-Ungaria, a provocat un val de proteste în Serbia și indignare în lumea diplomatică europeană. Guvernul și diplomația românească nu s-au implicat în evenimentele din Balcani, pentru că acestea priveau doar Marile Puteri, semnatare ale Tratatului de pace de la Berlin. În schimb, opinia publică românească s-a solidarizat cu poporul sârb și sub conducerea Ligii culturale a organizat un șir de acțiuni de protest împotriva politicii expansioniste austro-ungare, apreciate favorabil de presa și opinia publică sârbă. În

momentul culminant al crizei, în lunile februarie-martie 1909, guvernul român joacă rolul de mediator, pe lângă cel de la Viena, pentru aplanarea crizei, care putea degenera într-un război. Autorul surprinde că momentul 1908, marchează, pe lângă începutul sfârșitului pentru Austro-Ungaria și începutul schimbării de atitudine a României față de acest stat și față de Puterile Centrale. România începea să-și afirme o linie politică proprie, determinată de interesele sale specifice în Balcani, în pofida alianței pe care o avea cu Puterile Centrale.

Capitolul al III-lea, *România și Serbia în timpul războaielor balcanice*, analizează relațiile diplomatice dintre cele două regate vecine în perioada războaielor balcanice. Se subliniază faptul că la izbucnirea primului război balcanic, România a decis să rămână neutră. Această politică a fost atent urmărită de toate părțile aflate în conflict, deoarece abandonarea ei ar fi dus la înclinarea balanței de o parte sau de alta, precum și o posibilă implicare a marilor puteri. Autorul percepe situația cu totul nouă în care se găsea guvernul României, privit ca un posibil aliat de către toate statele beligerante și tratat ca un reprezentant al marilor puteri în Balcani, poziție pe care niciun guvern român din epoca modernă nu o ocupase până în acel moment. Amplificând puțin, se poate afirma că România se afla atunci în anticamera poziției de mare putere. În timpul primului război balcanic, relațiile româno-sârbe au fost de bună vecinătate, deși asupra lor plana pericolul transpunerii în practică a prevederii din cadrul acordului sârbo-bulgar prin care Belgradul era obligat să lupte alături de Bulgaria contra României pe teritoriul bulgar, în cazul unui conflict româno-bulgar. Diferendul româno-bulgar, provocat de tendințele expansioniste ale Bulgariei și necesitatea ca România să-și asigure o frontieră strategică în sudul Dobrogei, a dominat acțiunea diplomației române în perioada decembrie 1912-iunie 1913. Evoluția relațiilor dintre România și Bulgaria era urmărită la Belgrad și a determinat factorii de decizie sârbi să caute o cale de apropiere de România, țară care se bucura de prestigiu internațional și, ca atare, putea fi o pavăză împotriva pericolelor austro-ungar și bulgar, care amenințau Serbia. În continuare sunt prezentate reacțiile românești la declanșarea celui de-al doilea război balcanic, subliniindu-se rolul important al României în împiedicarea escaladării conflictului,

atât în Balcani, cât și pe plan european. Participarea României la război, împotriva Bulgariei, cu aprobarea și îndemnul Marilor Puteri, a împiedicat Austro-Ungaria să intervină contra Serbiei, așa cum se aștepta Bulgaria. Colaborarea diplomatică româno-sârbă, în timpul Conferinței de pace de la București, din 1913, a contribuit la semnarea tratatului de pace, împiedicând și un amestec direct al puterilor europene în timpul negocierilor purtate în capitala României. Autorul surprinde corect faptul, că în anul 1913 România a devenit un arbitru în Balcani.

Relațiile amicale între România și Serbia, de la pacea de la București până la începutul Primului Război Mondial, sunt analizate în capitolul al IV-lea al cărții. Apropierea româno-sârbă din această perioadă, a provocat îngrijorare la Viena. Atât Bucureștiul, cât și Belgradul, și-au propus să apere prevederile tratatului de pace de la București în fața dorinței de revanșă, manifestată de Bulgaria și Turcia. În aceste condiții, în iulie 1914, guvernele român și sârb s-au declarat solidare în fața unei eventuale agresiuni din partea Bulgariei, notificând această decizie la Sofia și contribuind astfel la menținerea păcii și echilibrului în Balcani.

Atentatul de la Sarajevo a declanșat criza din iulie 1914, pe care diplomațiile germană și austro-ungară erau hotărâte să o folosească ca pretext pentru declanșarea războiului pentru lichidarea Serbiei, înainte ca Tripla Înțelegere să-și încheie pregătirile pentru război. Diplomația română s-a aflat în situația complicată de a fi aliata Austro-Ungariei și amică a Serbiei, din care factorii politici decizionali de la București considerau că se poate ieși dacă era menținută pacea. Cercurile oficiale românești doreau, totodată, ca suveranitatea și integritatea Serbiei să nu fie atinse. Pe de altă parte, diplomația sârbă a contat pe sprijinul Bucureștiului pentru reglementarea conflictului austro-ungaro-sârb, având ca exemplu criza bosniacă. Regele Carol și primul ministru I.I.C. Brătianu au depus eforturi deosebite pentru reconcilierea Austro-Ungariei cu Serbia și evitarea unui conflict care amenința pacea în Europa. Demersul diplomației române la Viena, pentru prelungirea termenului fixat de ultimatumul adresat de Austro-Ungaria, Serbiei, a fost tardiv, pentru că

împăratul Franz Iosif și-a dat acordul pentru ca agresiunea contra Serbiei să fie declanșată, la 15/28 iulie 1914.

În concluzie, cartea domnului Miodrag Ciurușchin este o valoroasă lucrare de istorie a relațiilor internaționale și de istorie a diplomației române și sârbe în perioada premergătoare Primului Război Mondial. Autorul tratează problema pe care și-a propus-o spre soluționare, din mai multe puncte de vedere, astfel că istoria relațiilor diplomatice se îmbină armonios cu elemente de istorie militară sau cu aspecte economice, culturale etc. Domnul Ciurușchin reușește, cu succes, să redefinească relațiile româno-sârbe dintr-o perioadă deosebit de frământată în istoria relațiilor internaționale, atât în plan european, cât și în domeniul contactelor bilaterale. Surprinde complexitatea relațiilor bilaterale româno-sârbe: politica de bună vecinătate, convergența intereselor celor două state în Balcani, dar și momentele tensionate, în care s-au întrevăzut limitele pe care le pot atinge politicile unor state, în momentul când interesele lor diverg. Integrarea istoriei diplomatice române și sârbe în istoria regională și europeană, dă lucrării o anvergură deosebită. Prin stilul fluent, cursiv și atractiv, pe care îl abordează autorul, prin argumentarea puternică și uneori marcată emoțional, a ideilor, prin logica expunerii, această carte reușește să capaciteze, adresându-se nu doar cititorului cu pregătire de specialitate, ci și publicului larg, pasionat de istorie.

Profesor dr. Florin Zamfir

A FI SAU A NU FI... MINORITAR

„Minoritarul român din Voivodina se aseamănă atât de mult cu Hamlet încât putem spune că a devenit o atracție în sine și că, precum poeticul prinț, trăiește dincolo de textualitate”.

(ALMĂJAN 2007, p.252)

Mariana Dan, *Construcția și deconstrucția canonului identitar*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2010, 275p.

Reputat eseist și imagolog, profesor de literatură și civilizație română la Facultatea de Filologie din Belgrad, Mariana Dan este, fără îndoială, unul dintre cei mai mari specialiști în literatura Banatului sârbesc. Apărut sub sigla editurii Muzeului literaturii române, volumul său, *Construcția și deconstrucția canonului identitar*, se constituie într-un studiu de o mare complexitate asupra fenomenului literar românesc din Voivodina.

Pornind de la raporturile creatorului cu lumea interioară, autoarea își construiește demersul hermeneutic în jurul conceptului de „canon identitar”, aducând în fața cititorului nume de referință din literatura Banatului sârbesc: Vasko Popa, Ion Miloș, Ioan Flora, și, mai ales, Slavco Almăjan, cel căruia îi este consacrată cea mai mare parte a acestui studiu.

Scriitor emblematic pentru literatura din Voivodina, Slavco Almăjan este evidențiat ca fiind singurul scriitor român din afara granițelor care a încercat o definire a culturii minoritare *din interior*. „Literatura română din Voivodina – notează S. Almăjan - s-a dezvoltat într-un stat în care bilingvismul și plurilingvismul erau fenomene absolut normale.

Ea nu a apărut în diaspora și nu este scrisă de renegați. Imediat trebuie adăugat că limba noastră de creație este limba română iar spațiul de respirație existențială Voivodina. Vom zice, așadar, că ea apare sub egida a două culturi, a două categorii temperamentale, una balcanică și alta europeană, occidentală. Presupun ca ar fi greșit să o considerăm exotică sau regională...” (ALMĂJAN 2007, p.63).

Eseurile sale imagologice, de factură existențialistă, sunt analizate prin raportarea permanentă a identității minoritarului la contextul mai larg al relației dintre individul creativ și „diversele moduri în care sunt organizate societatea și cultura de azi” (p.51). În concepția eseistului, identitatea se construiește ca o viziune asupra lumii („Weltanschauung”) a creatorului, însă un creator înțeles ca individ aparținând unei anumite comunități: „Slavco Almăjan - notează Mariana Dan - mai crede încă în faptul că există o istorie obiectivă, dacă nu din punct de vedere teoretic, măcar practic, prin efectele sale concrete, prin care viziunea istoriei / istoriilor centrului / centrelor a reușit să se impună în viața minoritarilor români” (p. 56). Rezultă de aici un soi de conflict permanent între identitatea istorică a creatorului, obiectivă și identitatea culturală, condiționată nemijlocit de memoria culturală a societății. Miza unui asemenea demers o constituie încercarea permanentă de „scoatere a minoritarului din istorie” (p.56). Printr-o asemenea abordare, studiul Mariane Dan asociază ireversibil noțiunea identității de ideea apartenenței la o cultură, la un spațiu cultural. E vorba, așadar, despre o identitate interioară, pornită de la creator, dar condiționată nemijlocit de istoria prezentă și de receptarea contemporană. Pentru ca identitatea culturală să poată supraviețui, acceptarea diversității și libertatea expresiei se dovedesc, așadar, condiții esențiale.

Așezând în context românesc concret relația dihotomică dintre „eu” și „celălalt”, filtrându-și permanent interpretările prin prisma viziunii eliadești asupra eterogenității trăirii timpului și spațiului, studiul Mariane Dan atrage atenția asupra unui fapt fundamental pentru cultura oricărei nații: acela că numai creațiile literare și artistice se pot constitui în repere sigure pentru menținerea memoriei culturale.

Abordând un instrumentariu pe cât de complex, pe atât de variat, mișcându-se cu

lejeritate printre principiile hermeneuticii și ale imagologiei, autoarea face din opera lui Slavco Almăjan un veritabil studiu de caz, primul de acest fel, având în centru destinul minoritarului român în spațiul unei geografii culturale comune.

O lectură obligatorie, am spune, dar și o excelentă invitație la (re)descoperirea literaturii române din Voivodina.

ALMĂJAN 2007 = Slavco Almăjan, *Rigoarea și fascinația extremelor*, Panciova, editura Liberatea

Delia BADEA

Dan Flori?a-Seracin, Scrisul rom?nesc ?n Banat. Lirica interbelic?, Cu o postfa?? de Alexandru Ruja, Lugoj, Editura Nagard, 2010

Lirica rom?neasc? interbelic?, definit? cu prec?dere prin numele mari ale poeziei noastre, cuprinde ?i capitole mai pu?in cunoscute, dar nu lipsite de o anume importan??. Resortul celei mai noi c?r?i a lui Dan Flori?a-Seracin se leag? de studierea poeziei rom?ne?ti din Banat, privit nu numai ca spa?iu periferic, ci ?i ?n context na?ional ?i european. ?n Cuv?nt ?nainte, autorul face c?teva incursiuni ?n istoria cuv?ntului rom?nesc din perimetrul Banatului, de la primele publica?ii p?n? la ?mbog??irea peisajului publicistic din anii '30. Pe acest fundal, poezia din Banat trece de la etapa eticist? ?i epigonic? spre o v?dit? diversificare, hr?nit? (nu arareori) ?i de interesul pentru poezia european? a vremii. Cele dou? sec?iuni ale c?r?ii, Tradi?ionalismul ?i Modernismul, urm?resc direc?iile importante ale epocii, cu precizarea c? "lucrurile nu se despart at?t de tran?ant, ba chiar s-ar putea spune c? ?n multe privin?e diferen?a dintre modernism ?i tradi?ionalism e greu de precizat, iar ?ncadrarea poeziilor ?ndeosebi ?ntr-o categorie sau alta, aproape imposibil?. [...] Fenomenul se poate observa ?i ?n lirica b?n??ean? interbelic?, fiindc? mijloacele de expresie ale unor poezi, tradi?ionali?ti prin temele ?i motivele dominante, [...] corespund tendin?elor novatoare ale epocii lor." (p. 55-56) Prin urmare, ?ncadrarea unor poezi ?ntr-una dintre cele dou? categorii se face ?n func?ie de tr?s?turile cele mai importante ale crea?iei lor, de?i aceasta circumscrie uneori ?i elemente care ar trimite spre o orientare diferit?. P?str?nd aceste coordonate, Dan Flori?a-Seracin ?i include la Tradi?ionalism pe Mihai Novac, Constantin Miu-Lerca, Romulus Fabian, Pavel Bellu, Grigore Popi?i, Grigore Bugarin, Dorian Grozdan ?i Tiberiu Vuia, ?n timp ce Modernismul ?i cuprinde pe Ion Stoia-Udrea, Traian Ieremici, Petru Sfetca, Petru Vintil? ?i Alexandru Jebeleanu. Poezia acestora este abordat? sintetic - se urm?resc liniile ei esen?iale, amprentele personale ?i posibilele racord?ri la lirica na?ional? ori, ca ?n cazul lui Petru Sfetca, la cea universal?. Lipse?te, din acest tablou, poezia Ani?oarei Odeanu - scriitoare profund ata?at? de spa?iul natal, chiar dac? o parte a biografiei sale st? sub pecetea bucure?tean?.

Scrisul rom?nesc ?n Banat ar putea sugera, prin titlu, o anume ?nchidere ?ntre grani?e regionale, ?ns? cartea lui Dan Flori?a-Seracin se str?duie?te, de fapt, s? le redeschid?. Poezia din Banatul interbelic nu apar?ine numai unui spa?iu delimitat (?i profund multicultural) sau unui timp care redefinea cultura, dar ?i unei (necesare) redescoperiri a identit??ilor, prin unitate lor ?n diversitate.

Gra?iela Benga-?u?uianu

Valeriu Leu, Costa Roșu, *Cronici bisericești. Manuscrise din Banat. Secolele XIX-XX. Din istoria monografismului bănățean*, Zrenianin, Editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina, Biblioteca Cartea Științifică, Colecția Cercetări, Seria Documente bănățene, 2009, 252 p.

Conținând o serie de documente inestimabile, lucrarea cercetătorilor Valeriu Leu și Costa Roșu – *Cronici bisericești. Manuscrise din Banat. Secolele XIX-XX. Din istoria monografismului bănățean* – recuperează o parte importantă din istoria bănățenilor.

În decursul anilor au apărut câteva încercări timide de recuperare a acestor documente. Totuși, au existat cercetători (Costin Feneșan, N. Bocșan, Gr. Popiți, N. Iorga, P. Dragalina, Gh. Popovici etc.) care au reușit să pună în circulație aceste manuscrise. Însă, pentru a se realiza acest lucru era nevoie de o platformă bibliografică și documentară serioasă.

În acest sens, autorii volumului de față au întreprins o muncă minuțioasă, cercetând diverse cronici, studii monografice, au adunat informații de la diverse persoane.

Studiul cuprinde date referitoare la cele mai importante cronici bisericești românești din Banat: *Text notat pe Evanghelie, Sibiu, 1844, Petrovasâla; Text notat pe Evanghelie, București, 1895, Petrovasâla; Text notat pe Evanghelie, Sibiu, 1844, Seleuș; Text notat pe Evanghelie, Sibiu, 1844, Toracu-Mare; Însemnări ulterioare notate pe Evanghelie, Sibiu, 1844, Toracu-Mare.*

S-a considerat necesară publicarea sub egida Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina a acestor documente ale Banatului, autorii inaugurând, în Banatul de Vest, o colecție dedicată exclusiv acestui domeniu – scrierile bisericești.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în Banat, se dezvoltă o mișcare

monografică evidențiată în studii de specialitate. Întoarcerea spre propria identitate s-a manifestat în toate planurile culturii, în forme diferite, analizate cu atenție de numeroși cercetători.

Însă, acest monografism are atât rădăcini interne care țin de propria evoluție culturală în raport cu celelalte provincii românești, dar și exterioare, care vin din alte culturi învecinate sau nu.

Tradiția însemnărilor pe cărți s-a păstrat din cele mai vechi timpuri la majoritatea popoarelor balcanice ortodoxe. Pe măsură ce scrisul a devenit o obișnuință, însemnările făcute pe marginea cărților s-au extins din punct de vedere spațial. Sunt cazuri în care aceste însemnări vechi au devenit adevărate „istorii”/„cronici” locale.

Există, astfel, două faze: una de consemnare și una de utilizare a însemnărilor într-o monografie. Nu avea o importanță deosebită cine era autorul lucrării, ci, mai degrabă, „textul, indiferent, cui aparținea, odată redactat și adresat lumii, circula, având autonomie, devine bun public, la dispoziția oricui”. Aceasta era atitudinea care se observa la majoritatea autorilor de cronici bisericești. Spre exemplu, la Toracu-Mare „un rudiment din această atitudine poate fi identificat în lipsa aparatului critic, unde să se facă precizări mai ample, dincolo de simpla pomenire a numelui vreunui autor”. La Seleuș, dimpotrivă, mai toate cronicile nu sunt „decât un șir de articole și studii cu referiri la sat și la istoria sa, copiate integral și puse astfel la dispoziția tuturor la Sfânta Biserică”.

Ceea ce trebuie menționat, însă, este faptul că aceste scrieri/cronici contribuie la dezvoltarea mediului cultural rural și la diversificarea scrisului istoric românesc.

Prin urmare, acestea introduc în istorie noțiunile legate de „istoria imediată”, adică cea „recentă” și „apropiată”.

Cercetările întreprinse în satele din actualul Banat sârbesc evidențiază faptul că aceste cronici/manuscrite rurale există dinaintea celor din satele românești. Cu toate acestea, monografiile românești manifestă un interes deosebit pentru trecutul propriu al comunităților, interes generat de nevoia de identitate.

Investigațiile amănunțite ale celor doi cercetători – Valeriu Leu și Costa Roșu – îmbogățesc colecția manuscriselor românești și conturează fenomenul culturii scrise în mediul rural românesc din Banat, constituind un punct de reper pentru cercetările viitoare.

VIVIANA MILIVOIEVICI

Mircea Măran – *Românii din Voivodina. Istorie, demografie, identitate românească în localitățile Voivodinei*, prefață de prof. univ. dr. Ranko Končar, Zrenianin, Editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina, Biblioteca Cartea Științifică, Colecția Cercetări, Seria Documente bănățene, 2009, 299 p.

Continuând seria monografiilor dedicate românilor din Banat, această lucrare evidențiază activitatea de cercetare a trecutului românilor și geneza identității acestora în spațiul cultural din partea vestică a Banatului.

Reperle culturale ale românilor din Voivodina au fost trasate și în alte lucrări de specialitate ale autorului: *Dezvoltarea culturală a românilor din Banat în perioada 1918-1941* și *Situația culturală a românilor din Banat în perioada 1945-1952*, lucrări importante pentru înțelegerea fenomenului cultural bănățean, din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre.

Prefațatorul acestei ediții constată, pe bună dreptate, că „această monografie (...) continuă să aplice principiile istoriografice și încearcă să extindă, din aspect tematic, și să-și specifice și mai mult cercetările.”

Riguroasa cercetare a lui Mircea Măran are rolul de a reconstitui și de a explica trecutul complex al românilor din Voivodina în secolul XX. Reconstituirea s-a făcut pe baza analizei numeroaselor domenii relevante ale vieții acestora: rolul Bisericii Ortodoxe Române în colectivitate, învățământul în limba maternă, dezvoltarea instituțiilor culturale cu specific național, dezvoltarea și păstrarea identității naționale, procesele demografice, teritorializarea pronunțată și stânsa legătură a românilor cu pământul pe care-l cultivau, transformarea socială, economică, politică etc.

Principala temă a monografiei se referă la analiza aspectelor mai sus menționate,

însă, în plus, se realizează și descrierea amănunțită a așezărilor românești din Voivodina (date istorice, numărul locuitorilor, biserica, școala, viața culturală, personalități distinse). Toate acestea relevă caracteristicile vieții lor, din punct de vedere social, economic și spiritual.

Pe parcursul cercetării sale, Mircea Măran creionează imaginile unor localități în care trăiau românii: Clec, Coștei, Deliblata, Doloave, Ecica, Glogoni, Iablanca, Iabuca, Iancov Most, Locve, Maramorac, Marcovăț, Mărghita, Mesici, Nicolinț, Ovcea, Satu-Nou, Sălcița, Srediștea Mică, Straja, Sutiesca, Torac, Uzdin, Vladimirovaț și Voivodinț ș.a.

Despre fiecare dintre aceste localități autorul culege date și informații menite să evidențieze aspecte importante precum: prima atestare documentară, colonizarea localității, evenimente (revolte, războaie, schimbarea denumirii localității, realizări evidente în domeniul economiei, medicinei etc.). Pentru a prezenta toate acestea, autorul apelează la surse istorice aflate în diverse arhive ale unor instituții. Au fost consultate documente referitoare la situația demografică, documente care atestau locașuri de cult. O atenție aparte a fost acordată situației învățământului în limba română, dar și situației culturii și publicisticii. Un segment aparte al lucrării este dedicat unor personalități marcante, autorul realizându-le biografiile și evidențiind contribuția acestora în domeniul culturii, învățământului, politicii etc. Dintre aceste personalități, amintim: Teodor Petrișor, Patrachie Rămneanțu, Vasko Popa, Ioan Flora, Petru Stoica, Emil Petrovici, Ion Crișan, Constantin Diaconovici Loga, Aurel Novac ș.a.

Toate articolele acestei lucrări conțin argumente pertinente în ceea ce privește atestarea existenței românilor în acest spațiu geografic încă din cele mai vechi timpuri.

Având un caracter informativ și documentar, monografia lui Mircea Măran este un punct de referință în istoriografia românească. Cercetarea obiectivă a stărilor de fapt ajută la înțelegerea diverselor procese din existența românilor din Voivodina. Rolul principal al acestei lucrări este acela de a dovedi faptul că „elementul românesc a conviețuit dintotdeauna cu alte popoare, în special cu poporul sârb, cu care a întreținut relații bune de vecinătate și

colaborare, ambele popoare fiind supuse aceluiași necazuri – epidemii, războaie, asupriri străine, pe care locuitorii Banatului le-au confruntat împreună.”

VIVIANA MILIVOIEVICI

Ionela Mengher, *Creații populare în „Nădejdea” (Poezia)*, Novi Sad, Editura Fundației Române de Etnografie și Folclor din Voivodina, 2009

Abordând un domeniu neexplorat de folcloriștii români și sârbi, Ionela Mengher întreprinde o temeinică cercetare asupra rolului îndeplinit de revista „Nădejdea” în culegerea și difuzarea creațiilor populare românești.

Subtitlul cărții precizează aria investigației, opțiune motivată de autoare în subcapitolul *Coraportul dintre diversele specii folclorice*: „[...] redacția săptămânalului «Nădejdea» n-a uitat nici pentru un moment de faptul că cititorii, pe lângă informațiile despre viața cotidiană, trebuie să aibă acces și la cultură, iar prima treaptă a acesteia din urmă este poezia și literatura populară în genere.” (p. 37)

Lucrarea este structurată pe trei capitole (unele având subcapitole), la care se adaugă o introducere, o încheiere, note și trimiteri, anexă bibliografică și antologia folclorică.

Scrisă de profesorul universitar Silviu Angelescu, *Prefața* poate fi definită ca un eseu de mici dimensiuni. Exegetul stabilește rolul revistei „Nădejdea” în contextul instituțiilor culturale ale comunității românești din Voivodina, importanța folclorului literar ca mod de manifestare artistică a unei etnii enclavizate, analizează și clasifică textele populare, formulează concluzii privind valoarea antologiei și meritul autoarei.

Reținem, ca majore, câteva din ideile *Prefetei*: absența unui articol-program trasând obiectivele și direcțiile de acțiune ale publicației, amatorismul plin de bune intenții al redactorilor și fenomenul de contaminare între creația orală și literatura scrisă, evident în câteva dintre poeziile antologate.

Din *Introducere* se disting intențiile care au condus la elaborarea cărții, autoarea precizând: „Lucrarea de față are ca scop întoarcerea în timp și o cercetare cu răbdare a paginilor de literatură, artă și cultură populară din săptămânalul «Nădejdea» (1927-1944).” (p. 13)

Investigația a fost impulsionată de ideea generoasă că folcloristica românească poate fi întregită prin cunoașterea creațiilor care au circulat în Serbia în perioada interbelică: „[...] acestea nu au fost deloc puține și că, strânse laolaltă, ar constitui o veritabilă comoară a folcloristicii românești.” (p. 15)

Capitolul prim, *Creația populară orală — factor determinant în menținerea identității naționale a unei comunități*, dezvoltă tema prin subcapitolul *Folclorul — element esențial în constituirea și exprimarea spiritualității unei comunități*. Argumentele, succinte dar percutante, sunt de ordin istoric, social, psihologic și revelează buna documentare a autoarei.

Cel de-al doilea capitol, *Rolul publicației „Nădejdea” în menținerea și perpetuarea identității naționale și în propagarea creației populare orale în limba română* furnizează informații despre revistă, redactorii ei, preocupările pentru lirica și epica populară, inclusiv puținele dar semnificative tentative a unor studii despre producția folclorică.

Capitolul al treilea, *Propagarea creației populare românești din alte colecții și surse*, divizat în două subcapitole, extinde și potențează informațiile anterioare, păstrând în centrul argumentației rolul și valoarea publicației „Nădejdea”.

Antologia propriu-zisă reunește peste o sută de texte lirice din tradiția orală interbelică.

Unele specii literare provin din colecția folcloristului român Lucian Costin, altele au fost

culese de redactorii revistei de la diverși informatori: țărani, preoți, învățători. Nu lipsesc creațiile populare strânse din satele spațiului iugoslav (interbelic). Este interesant de semnalat că mai multe texte antologate sunt poezii de autor (Gian Besu, Teodor I. Cipu, Petru Oprea Tomița) cu rezonanță folclorică. Detaliul configurează contaminarea scriere-oralitate identificată și în alte zone folclorice din Banatul românesc.

După apartenența la specie, textele catalogate sunt: cântece de dragoste și dor, doine de jelanie (jale), chiuituri (strigături), cântece de cătănie ori de înstrăinare, versuri satirice, idile, bocete, poezie rituală. Lirica de dragoste și dor ocupă mai bine de jumătate din cuprinsul culegerii, pe când poezia obiceiurilor de iarnă este restrânsă la două creații, iar descântecul — la un singur cântec cu caracter parodic.

Creațiile alese revelează comunitatea românilor cu natura, martor umanizat al trăirilor emoționale și factor de expresie artistică.

În întregul ei, antologia oferă un material informativ despre promovarea literaturii folclorice românești, susținând aserțiunea că revista „Nădejdea” face parte dintr-un trecut cultural demn de semnalat opiniei publice.

Dana Nicoleta Popescu

Olimpia Pancaricean, *Mărghita, pagini de istorie culturală. Contribuție la monografia satului*, Zrenjanin, Editura ICRV, 2009

Cartea profesoarei Olimpia Pancaricean constituie o întreprindere meritorie din punct de vedere istoric și cultural: alcătuirea primei monografii a comunei românești Mărghita, străveche așezare rurală, mai cunoscută în zona Voivodinei prin oamenii ei de suflet decât prin valori economice. Simultan cu suplinirea unei lacune de ordin științific, autoarea invită cititorii la numeroase reflecții asupra spiritualității unei așezări, în care tradițiile stimulează viața socială, economică, culturală și confesională.

Scopurile lucrării sunt explicit formulate în *Prefața* redactată de Dr. Mircea Măran: „[...] încercând să dovedească în acest fel, pe bună dreptate, faptul că localitatea Mărghita și-a avut și își are rolul său, deloc neglijabil, în viața socială, economică, culturală și nu numai, a colțului de pământ numit Banat” (p. 9). Autoarea își destăinuie intențiile: „Sper că am reușit, astfel, să prezint măcar un crâmpel din viața și din activitatea oamenilor, entuziaștii de cândva, dar și a celor de astăzi, care își iubesc satul în care s-au născut și în care trăiesc și care încearcă să-l prezinte tuturor acelor care poposesc în el, în cea mai frumoasă lumină.” (p. 11)

Monografia, evident gândită după un plan racordat la cerințele cercetării științifice, este alcătuită din două secțiuni: *Date despre sat* și *Viața satului*.

Prima secțiune reunește într-un ansamblu unitar capitolele *Date despre sat*, *Populația*, *Administrația* și *Cronici*. Informațiile istorice, geografice, sociologice reflectând o temeinică documentare acoperă intervalul amplu dintre secolul al XVI-lea și cel al XXI-lea. Nu lipsește nici recursul la legendă, inerent începuturilor rurale. Sub raport demografic, interesează mai ales raportul de dominanță, adesea fluctuant în funcție de contextul istoric, dintre populația românească și cea sârbă. *Cronicile* extind informația până la amănunte pitorești — de pildă, Clubul de Fotbal „Sloga” sau Asociația Vânătorilor „Zec”. Centrul de greutate al monografiei îl reprezintă secțiunea *Viața satului*. În chip firesc, prima coordonată din spiritualitatea locuitorilor este credința religioasă, capitolul întâi fiind consacrat bisericii. Interesant și poate, singular, apare faptul că, inițial, în Mărghita „cele două populații, românii și sârbii, au avut lăcaș sfânt comun” (p. 33). Despărțirea lor ierarhică, în cele două biserici actuale (română și sârbă) s-a produs abia în anul 1890. Viața culturală din Mărghita este minuțios investigată prin cuprinderea ei integrală în capitolele: *Corul*, *Fanfara*, *Societatea culturală*, *Viața teatrală*, *Formațiile de dansatori*, *Școala* și *Portul la Mărghita*. Fiecare manifestare etnografică care a dat prestigiu comunei și sătenilor este descrisă din perspectivă evolutivă, cu grijă permanentă pentru rigoarea datelor.

Spre deosebire de alte sate, în echipa de teatru, încă de la constituirea ei, „rolurile feminine au fost jucate de fete” (p. 50). Repertoriul teatral se înfățișează variat: de la *O noapte furtunoasă* de Caragiale la comedii locale (*Ștegarul satului*) și, mai ales, vodeviluri (*Locuința comună*, *Moise păcurarul* sau *Școala logodnicilor* — ultima de Radu Flora). În capitolul dedicat școlii, autoarea coroborează informațiile extrase din arhiva instituției cu mărturii scrise și orale obținute de la cadrele didactice, foștii și actualii elevi. Impozitul, diverse obligații financiare și cheltuielile pentru întreținerea școlii erau suportate

de săteni. Din această școală „au ieșit mulți elevi care au reprezentat și încă mai reprezintă cu cinste satul din care fac parte.” (p. 67) Olimpia Pancaricean completează informația cu o amplă listă de personalități: medici, ingineri, preoți, învățători, cântăreți vocali și instrumentiști.

Despre caracteristicile și frumusețea costumelor populare, autoarea se exprimă (capitolul *Portul*) mai ales la timpul trecut, circumstanță explicabilă prin raportarea la tendințele de urbanizare a comunei. Totuși, este pomenită cu respect și admirație artizana Viorica (Vida) Neagoiev, singura care mai confecționează costumele pentru echipa de dansatori.

În partea finală a cărții se mai află un *Rezumat în limba sârbă*, *Indicele onomastic*, *Indicele geografic* și *Note despre autor* (acestea, sub semnătura profesorului Alexandru Pascu).

Deși modestă ca întindere și arie etnografică, monografia profesoarei Olimpia Pancaricean susține ideea că ființa națională a românilor din Banatul Sârbesc pulsează și astăzi.

Dana Nicoleta Popescu

**Comunitatea de Avere a fostului regiment grăniceresc
Româno – Bănăţean Nr. 13 din Caransebeş
1879 – 1948**

*”Promovarea intereselor economice și culturale ale graniței bănăţene!”
Deviza Comunităţii de Avere din Caransebeş*

Cartea profesorului dr. Ovidiu Laurenţiu Roşu ”Comunitatea de Avere a fostului regiment grăniceresc Româno – Bănăţean Nr. 13 din Caransebeş, 1879 – 1948” a fost publicată la editura Cosmopolitan Art Timișoara în anul 2010, având un număr total de 424 pagini.

Aceasta conține trei capitole: I. Organizarea și evoluția Comunității de Avere a fostului regiment confiniar Româno – Bănăţean Nr. 13 din Caransebeş; II. Exploatarea produselor, principale, secundare accesorii și regenerarea complexelor forestiere; III. Comunitatea de Avere din Caransebeş și Societatea din Sudul Banatului. Primele două capitole conțin fiecare câte 5 subcapitole, iar capitolul trei conține 6 subcapitole.

Pe lângă cele trei capitole și subcapitole, cartea mai conține anexe cu poze și tabele grafice și indice toponimice și onomastice.

Cartea este rezultatul unei cercetări îndelungate și minuțioase având o bază documentară diversificată. Drept urmare la bibliografie se regăsesc un număr de 32 de Izvoare Documentare Inedite, 13 Izvoare Documentare Edite, 30 Periodice, 45 Lucrări Generale și 21 Lucrări Speciale.

Autorul a realizat o expunere obiectivă, sistematică și cronologică a evenimentelor și faptelor petrecute înainte de anul 1879, condițiile istorice în care a luat naștere Comunitatea de Avere (1879) și acțiunile întreprinse de aceasta până în anul 1948.

Analiza cronologică surprinde situația financiară a instituției, trecerea de la Monarhia Dualistă la Regatul Român și toate problemele cauzate de anii primului război mondial, criza mondială de la sfârșitul deceniului 2 și începutul deceniului 3 al secolului XX și mai apoi anii celui de-al Doilea Război Mondial și bineînțeles terminând cu instaurarea regimului comunist.

O parte importantă a acestei cărți abordează și reliefează problemele socio – economice a zonei formate din cele 94 de sate grănicerești, problemele exploatării lemnului, organizarea ocoalelor silvice, implicarea în susținerea materială a elevilor, acordarea de ajutoare, dezvoltarea turismului, ridicarea nivelului de cultură în zonă, sprijinirea semenilor în caz de calamități dar și relația locuitorilor cu factorul de conducere.

Cartea prezentată scoate în evidență rolul major jucat de Comunitatea de Avere în partea de Sud a Banatului prin implicarea acesteia în progresul economic, social și cultural și ne ajută să avem o imagine mai clară și mai complexă asupra vieții din acest spațiu rural sud bănăţean.

Lucrarea profesorului dr. Ovidiu Laurenţiu Roşu, prin temeinica documentare și analiză reușește să prezinte cu obiectivitate și acuratețe realitățile cărășene și mai mult să surprindă moștenirea materială și culturală pe care Comunitatea de Avere a lăsat-o urmașilor.

Alexandru Kósa

ARHIVELE NAȚIONALE
DIRECȚIA JUDEȚEANĂ TIMIȘ
70 de ani de activitate arhivistică în BANAT
Încercare monografică

”Prima chemare a acestor Arhive este să inventarieze și să sistematizeze toate arhivele existente la autoritățile statului, județelor, comunelor și tuturor întreprinderilor sau societăților cu trecut istoric.”

IOACHIM MILOIA, 27 septembrie 1937

În anul 2008 a văzut lumina tiparului volumul ”70 de ani de activitate arhivistică în BANAT” la editura Tempus din Timișoara. Un colectiv de șase arhiviști au dorit și au reușit să pună cap la cap informațiile avute în cadrul Direcției Județene Timiș a Arhivelor Naționale pentru a realiza lucrarea monografică mai sus menționată, cu un total de 200 pagini.

70 de ani reprezintă o perioadă lungă de timp presărată cu multe probleme, obstacole dar și cu foarte multe realizări. Lucrarea de față prezintă cu obiectivitate toate greutățile și succesele de la începutul activității arhivistice în Timișoara și până în prezent.

Trebuie menționat faptul că demersurile pentru realizarea unei direcții a Arhivelor Statului în Timișoara au fost demarate încă din anul 1925, deoarece exista pericolul ca arhiva veche a Timișoarei să fie trimisă la Cluj. Astfel în urma sprijinului oferit de Constantin Moisil, directorul general al Arhivelor Statului între 1923 – 1938, prin decizia Ministerului Educației Naționale nr. 115139/1937 se înființează la Timișoara, Direcția Regională a Arhivelor Statului.

Volumul este temeinic și minuțios documentat cuprinzând informații preliminare ale arhivelor bănațene, privind întemeierea, structura organizatorică, activitatea arhivistică, arhivele aflate la dispoziția publicului, valorificarea arhivelor, personalul, spațiul arhivistic și lista fondurilor date în cercetare.

De asemenea volumul conține o serie de poze cu cele mai importante documente de arhivă aflate în posesia Arhivelor Timișoara la ora actuală dar și cu sediul arhivelor și a depozitelor acesteia.

Din cuprinsul monografiei se observă ca există documente vechi din 1718 în fondul Primăriei orașului sau municipiului Timișoara. Din păcate foarte multe documente au fost distruse de-a lungul timpului fie intenționat fie din cauza unor evenimente nedorite precum incendii, inundații și datorită locurilor de depozitare improprii păstrării arhivelor. Datorită profesionismului și pasiunii arhiviștilor, o serie de documente, acte și alte elemente de arhivă au fost recondiționate și puse la îndemâna cercetătorilor.

Prin acest proiect ambițios al celor șase autori Marlen Negrescu, Dan Silviu Pura, Cătălina Mariana Truțescu, Raul Ionuț Rus (directorul Direcției Județene Timiș a Arhivelor Naționale), Teodora Ligia Drăghici și Mioara Lavinia Pîrvulescu se aduce un omagiu acestei instituții prețioase a statului Român, fără de care patrimoniul cultural ar fi mult mai sărac.

Iubitorii de istorie și de cultură în genere, studenții, profesorii și cercetătorii sunt cei care vin zi de zi la sediul arhivelor pentru a studia și a se documenta oferindu-le astfel

arhiviștilor mulțumirea sufletească și recunoștința pentru munca lor asiduă depusă din anul 1937 și până în prezent.

Cu toate dificultățile, neajunsurile, lipsurile materiale și în mod special a unui spațiu insuficient de mare, modern și la standarde pentru depozitarea întregii arhive, echipa de arhiviști reușește cu brio să le ofere cercetătorilor în condiții optime cele aproape 900 de fonduri și colecții spre cercetare în sala de studiu.

Cu siguranță se poate afirma că fără arhive am avea o societate săracă, neavând baza material – istoriografică pentru a studia și a ne cunoaște trecutul.

Alexandru Kósa

Tatiana Draghicevici, Slavița Timotievici (coord.), Arhiva Serbiei – *Învățământul în Serbia. 1817-1838. Documente din fondul Arhivei Serbiei*, Belgrad, 2009, 521 p.

„De educație depinde tot – norocul și nenorocul poporului.”

Lucrarea *Învățământul în Serbia. 1817-1838. Documente din fondul Arhivei Serbiei* evidențiază începuturile educației pe aceste meleaguri. Coordonatoarele volumului de față adună și clasifică o serie de documente referitoare la primele școli apărute pe teritoriul Serbiei și este structurată în zece capitole: *Țara și școala, Școala și societatea, Elevii, Profesorii și educatorii, Programele școlare și manualele, Școala militară și liceul, Lista materiilor, Registrul nomenclator, Registrul regionalismelor, Vocabularul cuvintelor rare.*

Din surse istorice, atent verificate, se știe faptul că, din timpul primei domnii a cneazului Miloș Obrenovici (1815-1839), Cnezatul Serbiei era un stat în devenire. Odată cu întărirea autorității și emanciparea politică și economică față de Imperiul Turc – față de care Serbia era anterior vasală – au început să apară instituții de stat care au dus la eliberarea treptată a poporului sârb. Astfel se întâmplă și în cazul învățământului, acesta fiind unul dintre pilonii identității statale și naționale.

Documentele menționate în această carte au fost adunate din mai multe fonduri din Arhiva Serbiei: Cancelaria Adunării Statale a Cnezatului, Culegerea lui Mita Petrovici și fondul de Donații și Răscumpărări. Culegerea conține 167 documente, din care majoritatea sunt bine păstrate și conservate, reprezentând o schematizare a arhivei referitoare la acest subiect care, până în prezent, a fost doar parțial folosită în cercetare.

În istoriografie există două păreri diferite despre învățământul din perioada cneazului Miloș. Prima a fost expusă de Slobodan Iovanovici, care susține că învățământul a fost „ultima grijă” a cneazului. A doua, cea a lui Vladimir Stoianevici, afirmă că în Serbia acelor timpuri a fost creată „bază solidă pentru progresul cultural și educațional”. Însă, este bine cunoscută reticența și neîncrederea cneazului în oamenii educați și în intențiile lor. Dar, tot așa de cunoscută este și munca acestuia, regăsindu-se contribuția sa la dezvoltarea educației în Serbia, documentele din acest volum atestând acest fapt.

George Pratici afirmă: „cneazul se plânge uneori că nu există destui oameni educați pentru atâtea treburi lumești, care sunt strâns legate de buna organizare a țării”, dar îl acuză, în același timp, că este singurul vinovat pentru lipsa acestor oameni educați din Serbia.

La o primă vedere, aceste documente evidențiază o muncă intensă în domeniul educației și o strategie logică a statului în ceea ce privește învățământul după anul 1830.

Totalitatea documentelor din acest volum reprezintă o contribuție importantă pentru înțelegerea transformărilor sociale, prin dezvoltarea uneia dintre cele mai însemnate activități statale, și anume învățământul.

Cercetarea asupra problemelor Cnezatului Serbiei în raport cu anumite instituții, cum este școala, și cunoașterea vieții de zi cu zi a poporului sârb din acea perioadă, nu a ajuns la nivelul istoriografiei din domeniul politic. De aceea a fost gândită tematic expunerea unor documente din arhivă, acest fapt reprezentând un pas important. Pentru viitorii cercetători, această lucrare adună laolaltă documente împrăștiate prin variate fonduri ale arhivei, având scopul de a le ușura acestora munca.

VIVIANA MILIVOIEVICI

Paul Miclău, *Le Poème moderne*, București, Editura Universității București, 2001

„Vom aborda poemul în cadrul modernității, plasată între ecourile romantice și prelungirile postmoderne, cu referire, de câte ori acest lucru se impune, la perioada anterioară și la cea ulterioară. Înțelepciunea practicii și a istoriei literare ne spune că limitele intervalului modernității nu sunt etanșe.” (tr.n.)

„Totul se petrece ca și cum omul ar căuta repere mai stabile, în cadrul cărora să poată transmite un

„mesaj” ce devine din ce în ce mai complex” (tr.n.)

Solomon Marcus, *Poetica matematică*, București, Editura Academiei, 1970.

„să recitim poemul, pentru a încerca să trăim în plăcerea... discursului” (tr.n.), în Paul Miclău, *op.cit.*, p. 408

Paul Miclău, *Dislocații*, 2 volume, Editura Prietenii Cărții, București, 1994, Volumul I, p. 7 (toate citatele fiind din această ediție, în text se va menționa doar volumul și pagina).

I. Munteanu, *Banatul istoric. 1867-1918. Școala. Educația*, vol. 3, Timișoara, Editura Excelesior Art, 2008, p. 274

Direcția Județeană Arhivele Naționale Arad (DJANA), *Fond școlar IV*, dos. 81/1881, f. 47

Ibidem, f. 49

Ibidem, f. 45

Ibidem, f. 46

Ibidem, f. 52

Ibidem, f. 52

Ibidem, f. 35-37

Ibidem, f. 40, 41

Ibidem, f. 111-112

Ibidem

Ibidem, f. 1-3

Ibidem, f. 84

Ibidem, f. 93

Ibidem, f. 82-83

Protocol despre ședințele Sinodului eparhial din Dieceza română gr. ort. a Aradului 1882, p. 27

DJANA, *Fond școlar IV*, dos. 81/1881, f. 84

DJANA, *Fond școlar IV*, dos. 215/1880, f. 118-119

Circulară nr. 1280/1882 din 25 septembrie 1882, Ep. Ioan Meșianu al Aradului

DJANA, *Fond IV*, dos. 215/1880, f. 162-164

Ibidem, f. 303-305

Ibidem, f. 180-181

Ibidem, f. 180-181

Ibidem, f. 175

Ibidem, f. 174-178

Ibidem, f. 142-145

Ibidem, f. 148-149

Ibidem, f. 137-138

Ibidem, f. 134

DJANA, *Fond IV*, dos. 84/1883, f. 165

Ibidem, circular din 31 iulie 1883, semnat de I. Meșianu

DJANA, *Fond IV*, dos. 84/1883, f. 133-135

Ibidem, f. 137

Ibidem, f. 48-49

Ibidem, f. 50

Ibidem, f. 40-41

„Drapelul”, Lugoș, III, 1903, nr. 46, p. 2

Ibidem

I. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Caraș Severin, în continuare S.J.A.N. Caraș Severin, Fond Institutul Național al Cooperăției – Serviciul Cooperatist Severin, reg. 4/1947-1949, f.1.

Ibidem, f 34-39

Ibidem, f 2v

Ibidem, f 3v

Ibidem, f 10v

Ibidem, f 1v

Ibidem, f 5v-10

Afin d'éviter l'anarchie dans cette évolution [de la néologie], surtout dans le domaine technique, où le développement a été plus rapide, il a été nécessaire d'établir un nouvel ordre, dont les principes et normes devraient être acceptés au niveau international.

Lorsqu'une science est constituée, son langage, ses concepts, ses propositions, ses méthodes peuvent

constituer l'objet d'étude d'une (autre) science, qui est donc distincte d'elle et utilise un autre langage – le métalangage du premier – ainsi que d'autres concepts, d'autres propositions, concernant les propositions de la première science, dont elle est donc la métascience ou la métathéorie. La terminologie comme discipline n'étudiant pas des individus extralinguistiques étrangers au langage, mais les concepts mêmes et les termes mêmes par lesquels se réalisent les concepts et les désignations, ainsi que les relations pertinentes, constitue donc une partie de la métathéorie du langage, le métalangage utilisé étant une langue commune.

[...] dans l'activité de la pratique terminologique, dans les différents domaines d'activité, certaines de ces approches, qui pourraient être considérées comme définissant différents types de concepts, sont plus commodes et mieux utilisables que les autres, indépendamment de leurs éventuelles faiblesses logiques ou épistémologiques.

Afin d'unifier les terminologies techniques au niveau international, en vue de faciliter la transmission et la diffusion des connaissances dans ce domaine, on doit utiliser les mêmes concepts et systèmes de concepts, définis par les mêmes voies et donc avec le même choix parmi les concepts équipollents, en sorte que les définitions puissent avoir le même énoncé et soient seulement exprimées dans les différentes langues nationales.

[...] devrait être biunivoque, afin d'éviter les confusions et pouvoir induire à l'ensemble des termes la structure des concepts correspondants.

Maintes propositions de changer brusquement la signification des termes consacrés n'ont pas été acceptées. Les recommandations concernent donc surtout les polysémies, les homonymies, les synonymies et les équivoques en cas de concepts nouveaux ou des termes encore peu usités, ou la sélection parmi plusieurs termes existants et désignant des concepts connus...

NORME DE REDACTARE ȘI DE TEHNOREDACTARE

TITLUL este scris cu majuscule și boldat. E recomandabil ca acesta să se raporteze cât mai *explicit* la conținutul textului și să aibă o *lungime* rezonabilă. Dacă el este un *cit*at sau dacă are în *componența* lui un citat, acesta se pune între ghilimele.

NUMELE AUTORULUI este scris sub titlu, boldat (fără alte precizări: titlu științific, grad didactic etc.).

CUVINTELE-CHEIE se scriu potrivit uzanțelor pentru fiecare limbă (**Cuvinte-cheie, Schlüsselwörter, Mots clés, Keywords** etc. Autorii vor selecta din propriul text 5 sau 6 cuvinte (comune sau proprii și care nu apar în titlu), revelante pentru conținutul acestuia.

REZUMATUL. Este precedat de *titlul* tradus al textului (scris cu majuscule și neboldat), sub care se adaugă, între paranteze, termenul *Rezumat* (tradus). Urmează cuvintele-cheie (de asemenea traduse). Rezumatul propriu-zis, tradus și el în aceeași limbă, nu va depăși, de regulă, 20 de rânduri (corp 10).

TRIMITERILE BIBLIOGRAFICE–REFERINȚELE se fac în *text*, prin *siglarea* surselor citate în text. Lista siglelor și a „traducerilor” acestora se dă, sub denumirea **Referințe**, între *text* și *rezumat*. Sigla se compune din *numele* autorului / autorilor, urmat de *anul* apariției lucrării citate și de succesiunea componentelor de identificare a lucrării: *prenumele* și *numele* autorului / autorilor (drept), *titlul* lucrării (italic), *subtitlul* (dacă e cazul; drept), *localitatea, editura*.

Dacă este vorba despre o *lucrare* publicată într-un *volum colectiv*, ambele se vor sigla *separat*, în cazul celei dintâi făcându-se mențiunea *în*, urmată de sigla volumului colectiv și de indicarea paginilor între care se găsește.

În cazul *articolelor*, elementele de identificare sunt: *prenumele* și *numele* autorului / autorilor, *titlul* articolului (italic), *titlul* revistei (drept și între ghilimele), *anul* de *aparitie* al publicației (scris cu cifre romane), *anul curent* (scris cu cifre arabe), *numărul* publicației, precedat de precizarea *nr.*, și *paginile* între care este publicat articolul (precedate de abrevierea p.).

Exemple:

Popescu 2004 = Ion D. Popescu, *Implicațiile sociale ale artei*. Studii, București, Editura Viceversa

Popescu 2001 = Ion D. Popescu, *Viitorul artei*, în **Georgescu 2001**, p. 38-56

Popescu 2002 = Ion D. Popescu, *Progresul în artă*, „Revista de istorie a artei”, V, 2002, nr. 4, p. 2-3

Georgescu 2001 = Constantin Georgescu, *Contribuții teoretice la studiul diacronic al artelor*, Cluj-Napoca, Editura Compas

Aceste sigle vor fi incluse în text ca *subiect* (**Popescu 2001**, p. 49 afirmă că...) sau *complement* (Pentru detalii, cf. **Popescu 2001**, p. 137) etc.

NOTELE. În timp ce *trimiterile* se fac în *text*, *notele* se dau, atunci când este cazul (comentarii marginale, care, dacă ar fi situate în text, i-ar întrerupe fluenta) în *subsolul* paginilor, *numerotarea* lor făcându-se *continuu*, de-a lungul întregului text.

Toate materialele vor fi trimise în program Word.